

Homenatge a Antoni M. Badia i Margarit

Un dia de gener de 1967, a l'aula primera de l'esquerra del claustre de Lletres de la Universitat de Barcelona, entrava un professor alt, elegant, amb pinta d'explorador britànic —un James Stewart a qui només li faltava el salacot i els calçons curts—, amb un somriure triomfal als llavis. L'aula era plena de gom en gom. En entrar, tothom s'aixecà a l'acte enmig d'una mar d'aplaudiments i de calor entusiasta de solidaritat patriòtica. Era el doctor Badia. Eren els temps del Sindicat Democràtic d'Estudiants, constituït feia pocs mesos en el convent dels caputxins de Sarrià. En aquella època Badia era president de la Casa de Montserrat i el lloc era freqüentat per estudiants, que hi utilitzaven adesiara les màquines de multycopiar. Alguns d'aquests papers, de contingut polític, foren l'esca que serví a les autoritats franquistes per empresonar tres persones, una d'elles el nostre homenatjat. Explic això perquè per a mi va ser el començ d'una admiració que perdura encara avui i la demostració de fins a quin punt Badia estava compromès amb el seu poble. Permeteu-me que ara faci esment de la seva aportació a l'onomàstica i a la dialectologia, que és la tasca que m'han assignat. Tanmateix, com sempre, crec que és bo recordar alguns punts d'interès biogràfic que pens que poden ajudar a contextualitzar les principals obres de caire dialectològic i onomasticològic.

Recordem que Badia nasqué a Barcelona l'any 1920 en una família plenament identificada amb el moviment catalanista. Cursà l'ensenyament primari i secundari a la Mútua Escolar Blanquerna, amb Alexandre Galí de director de la institució. Aquí, a la revista escolar *Junior*, quan tot just era un al·lotell, ja publicà un primer article sobre l'origen de la llengua, tot copiat, això sí, com conta ell mateix, però era ja l'inici d'una vocació que no l'abandonaria mai. La lluna de mel republicana, però, s'esfondrà totalment amb la Guerra Civil i Badia hagué de començar la carrera de filosofia i lletres, l'any 1939, en una Barcelona lúgubre, atemorida, i en una universitat on la deessa mediocritat, produïda per l'escapçament dels seus

millors professors, n'era la moneda corrent. De qualque manera el jove Badia s'ha gué de nodrir per la via autodidacta i, gràcies a la tasca clandestina dels professors dels Estudis Universitaris Catalans i a una tenacitat fèrria, pogué fer-se amb una bona formació filològica a pesar de les mancances del moment. I així fou que es llicencià en filologia el 1943, en plena postguerra, amb les màximes qualificacions.

Començà aleshores el periple del doctorat. Com que Barcelona era un desert cultural universitari hagué d'acudir a Madrid al Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), i aquí Dámaso Alonso li aconsellà ampliar el seu estudi com a tesi doctoral sobre el resultat dels adverbis pronominals IBI, INDE en català, en castellà i en aragonès, tesi que defensà a Madrid el 1945. Són els anys en què conegué diversos lingüistes estudiosos del castellà en aquesta ciutat, on fou col·laborador del CSIC (1946) i, a Barcelona, estigué en contacte amb l'Institut d'Estudis Catalans, que en aquella època era simplement un símbol de resistència. Aquí arribà a ser vocal de la Junta de la Societat Catalana d'Estudis Històrics (1946) i, més envant, vicepresident (1954). Els seus mestres del moment, coneguts i aprofitats casolanament: Jordi Rubió, Carles Riba, Ferran Soldevila, Pere Bohigas, Ramon Aramon i Serra, Miquel Coll i Alentorn i algun altre. El 1955, passaria a ser membre del Consell de Redacció de la *Revista de Filología Española* i membre numerari de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

Mentrestant havia començat les seves tasques com a professor a la Universitat de Barcelona, primer com a ajudant de classes pràctiques, com a professor auxiliar temporal, com a adjunt i, finalment, com a catedràtic de gramàtica espanyola, a partir de 1948. També, des de 1953 el trobam com a vicedirector d'idiomes moderns de la Universitat de Barcelona i, a partir de 1969, com a director. Durant aquests primers anys les àrees de recerca en què s'interessà i va fer les primeres publicacions foren la fonètica experimental, la gramàtica històrica, la dialectologia i la toponímia. Centrem-nos en les dues darreres: la dialectologia i l'onomàstica.

Recordem que el seu primer viatge a l'estranger va ser a Brussel·les el 1949 per a participar amb una comunicació sobre toponímia botànica en el Congrés de Toponímia i Antroponímia. També, la primera edició de les *Regles d'esquivar vocals o mots grossers o pagesívols* (1950-1953), encara que té una orientació primordial d'edició d'un text antic i, per tant, d'història de la llengua, conté elements importantíssims per a conèixer la distribució geogràfica d'un bon nombre de solucions dialectals ja a finals del segle xv. Més envant, el 1999, en faria una nova edició, corregida i molt ampliada a partir de noves recerques i debats. Tanmateix, quant a dialectologia, hem d'esmentar la seva primera enquesta de camp l'estiu de 1944 per a estudiar, en el Pirineu aragonès, l'evolució dels adverbis pronominals IBI i INDE. Ací visità Sanui, entre d'altres localitats, el poble d'on era Castro Calvo, degà de la Facultat de Lletres de Barcelona, i on tenia la casa pairal. Tal com comenta Badia mateix: «Allà em vaig presentar un capvespre, brut i sense afaitar, i

llavors vaig comprendre per què la Guàrdia Civil s'havia interessat diverses vegades per les meves perquisicions dialectològiques (era l'època que els "maquis" rondaven per les muntanyes)». D'aquesta experiència en sortiria un vocabulari aragonès modern (1948) i un article sobre morfologia (1947). Després tornaria a la vall de Bielsa per a passar-hi una enquesta llarga de la qual sortí un llibre publicat el 1950: *El habla del Valle de Bielsa*. Tanmateix Badia té sobretot el mèrit, junt amb Joan Veny, d'haver estat l'iniciador o el promotor de l'*Atlas lingüístic del domini català*. En parlarem una mica més envant.

D'aquells anys és just també esmentar el VII Congrés de Lingüística Romànica de Barcelona de 1953, presidit per mossèn Griera, i del qual Badia va ser el vicepresident i, de fet, qui en va dur el pòndol principal. Gràcies a aquest congrés Badia va consolidar les seves relacions amb els romanistes del moment, i, d'altra banda, a més de l'aportació de les ponències i comunicacions, representà un gran impacte en la vida de la ciutat de Barcelona, perquè era la primera vegada des de la II República que s'hi parlava en públic en català i sobre el català des del punt de vista científic.

Pel que fa a la toponímia, a part de la seva contribució en el congrés de Brussel·les, cal esmentar la revisió i correcció toponímiques per al Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona i la ressenya de les obres de caire onomàstic publicades a Espanya per a la revista *Onoma* de Lovaina, el butlletí del CISO (Comitè Internacional de Ciències Onomàstiques). També començà la recollida de topònims per a un futur *Corpus de toponímia catalana*, i es dedicà, així mateix, entre d'altres recerques, a investigar els topònims vius que ja apareixen en la documentació antiga catalana en llatí del segle x.

Una altra empresa d'aquells anys és la que es refereix a l'elaboració de l'*Enciclopedia lingüística hispánica*, els promotors de la qual foren Manuel Alvar i ell mateix. El propòsit era presentar la realitat lingüística hispànica des del punt de vista històric. El resultat fou un primer volum, publicat el 1960, sobre *Antecedentes y onomástica*, a càrrec d'una vintena de col·laboradors, i un suplement de Dámaso Alonso sobre la fragmentació fonètica peninsular. L'any 1967, després de moltes dificultats, aparegué un segon volum sobre *Filología española (Elementos constitutivos y fuentes)*.

L'altre gran projecte, com ja hem dit, ha estat l'*Atlas lingüístic del domini català*. Els promotors foren Badia i Germà Colón, els quals l'anunciaren a la revista *Orbis* de Lovaina el 1952. Després s'hi incorporarien Joan Veny, que n'ha estat el principal responsable, i Manuel Companys. Amb el temps, però, Colón i Companys deixarien el projecte. Veny i Badia feren el qüestionari i passaren la primera enquesta a Sant Pere de Ribes, prop de Sitges, el juliol de 1964. Ara, afortunadament, ja és una realitat la publicació dels set volums primers en format gros i quatre en versió reduïda, gràcies als esforços de Joan Veny, Lídia Pons i un grup de col·laboradors.

En arribar els anys seixanta, Badia experimenta, com ell mateix diu en unes notes autobiogràfiques, un cert esgotament, causat, per una banda, pel fet que fins aleshores havia fet únicament lingüística historicista i tenia la sensació que calia trencar el setge i seguir per altres viaransys de recerca i de vida. Recordem que són els anys que l'estructuralisme va penetrant en l'ambient universitari i, per tant, la lingüística sincrònica *avant la lettre*. D'altra banda, la situació política, a la Universitat i a fora, era preocupant. El franquisme seguia marcant la vida d'una manera indeleble per bé que el país experimentava ja grans canvis de tota classe. Són els anys del Badia més compromès amb els estudiants i amb la Universitat com a institució acadèmica. Una de les realitzacions, ja des de la nova perspectiva sincrònica, és la *Gramàtica catalana* publicada a Gredos en dos volums, el 1962, a petició de Dámaso Alonso. A partir d'aquests anys Badia fa un viratge important en les seves línies de recerca. Si fins aleshores s'havia limitat a la romanística tradicional, a partir d'ara i fins a la jubilació, el 1986, conreà els camps següents: lingüística diacrònica (història de la llengua), lingüística sincrònica, sociolingüística, divulgació de temes sobre la llengua catalana i recull de bibliografia sobre els estudis de llengua catalana.

Després de la seva jubilació, el 1986, l'activitat de Badia seguí. Aquest mateix any va ser president del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, dividit en set àmbits corresponents a temes diferents i sota l'empara dels corresponents centres universitaris de tot el domini lingüístic. Després seria encara president de la SF entre 1989 i 1995. Dels darrers anys hem d'esmentar les tasques entorn del PatRom, el gran projecte de diccionari europeu de cognoms des d'una perspectiva antroponimicohistòrica. El desembre de 1987, Dieter Kremer, professor de la Universitat de Trèveris, convocà un col·loqui amb el propòsit d'organitzar la preparació d'un diccionari de llinatges romànics. Badia s'hi implicà des del primer moment. La tasca a fer era immensa. D'aleshores ençà s'organitzaren els diferents col·loquis anuals on es debatrien els problemes i les qüestions metodològiques del projecte. És així que tingueren lloc els aplecs corresponents a Trèveris (1987), Pisa (1988), Barcelona (1989), Dijon (1990), Lisboa (1991), Louvain-la-Neuve (1992), Neuchâtel (1993), Bucarest (1994), Oviedo (1995), Udine (1996), Sevilla (1997), Bari (1998) i Palma (2000). A més se celebraren les reunions del Comitè de Redacció, dues vegades l'any a partir de 1993. No seria fins al 1997 que apareixeria, a Tübingen, el primer volum de presentació del projecte: *Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane. Présentation d'un projet*, coordinat per Dieter Kremer. Més envant la responsabilitat general de PatRom recauria en una comissió constituïda per Dieter Kremer (Trèveris), Jean Germain (Louvain-la-Neuve) i Ana Cano (Oviedo).

El gener de 1988, tot just després de la celebració del col·loqui de Trèveris, la SF fou informada del projecte i es constituí el primer equip d'àmbit català. Les

activitats del PatRom català foren el buidatge i la informatització dels noms de persona medievals i moderns, el tractament i la correcció dels noms de persona contemporanis, l'elaboració de la llista de les fonts fonamentals, bibliografia catalana i sobretot les anomenades *síntesis regionals*. D'aleshores ençà el Centre Català, amb tres subseus, a Barcelona, a València i a Mallorca, contribuí al projecte, encara en curs de publicació. Doncs bé, Badia va ser també el director en la tasca de coordinació dels col·laboradors. L'empremta del mestre és sobretot visible en la introducció del volum de mostra del *Diccionari d'antroponímia catalana*, publicat a Barcelona el 2004, a la col·lecció «Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística», ix, de l'IEC.

Fins aquí, els mèrits acadèmics. M'interessa, però, remarcar, finalment, algunes característiques de la seva personalitat: la laboriositat, la voluntat de precisió i l'amor per l'obra ben feta, la curiositat intel·lectual, la seva voluntat d'expandir els coneixements més enllà del clos dels especialistes. Naturalment, això no seria possible si Badia no hagués estat un excel·lent servidor del seu país i de la seva gent, no solament de la Catalunya estricta sinó també de tot el domini lingüístic: els Països Catalans. I això ho va fer amb absoluta dedicació, amb diplomàcia, però també amb fermetat. El doctor Antoni M. Badia i Margarit durant molts anys haurà estat, en suma, la persona viva del país més coneguda nacionalment i internacionalment en matèria filològica catalana. Més enllà de la mort, queda l'obra, un immens llegat, l'aportació d'una persona, companya nostra, que va fer de la feina intel·lectual i de la solidaritat amb la llengua catalana i el país en general un exemple a seguir per part de les noves generacions.

JOAN MIRALLES
Secció Filològica